

Reid, Priestley i Halmilton, tipus, antitipus i síntesi de la filosofia escocesa del sentit comú (II)*

La crítica a Reid

La crítica de Priestley es dirigeix principalment al concepte d'instint, que és d'on prové el *sentit comú*, segons Reid. L'instint hauria substituït la ciència per falta de coneixement o per ignorància, cosa que no pot acceptar Priestley.³⁸ Encara que Priestley ataquí també les teories empíriques de Hume, creu que se'l pot entendre millor i, fins i tot acceptar en part, des de posicions que no siguin, és clar, les del *sentit comú*.³⁹

És clara la tesi de Priestley al final del *Preface* de la seva *An Examination*: no hi ha cap necessitat de la teoria del *sentit comú*; són fins i tot preferibles les antigues doctrines fideistes que afirmen que la religió (la positiva, o sigui, el cristianisme) de per si (i ajudada per la raó) «*causa*» (és a dir, produeix) la *veritat*.⁴⁰ La doctrina de Priestley és doncs una combinació entre el racionalisme lògic i el fideisme moderat (el que accepta les autoritats reals de fet).⁴¹ Així, tothom —segons Priestley—

* Véase *Espíritu* XLIII/110 (1994), pp. 177-188

38. «Dr Reid meets with a particular sentiment, or persuasion and not being able to explain the origin of it, without more ado (to do, en anglès actual) he ascribes it to a particular *original instinct*, provided for that very purpose». (O. c., p. XX).

39. «Mr Hume has been very ably answered, again and again, upon more solid principles than those of this new common sense». (O. c., p. XXVII).

40. «There was no occasion to have recourse to this new mode of defending religion, the old (la d'abans de Hume, o sigui, la de Berkeley) being abundantly sufficient (...). I respect christianity chiefly as it is the cause of truth». (O. c., p. XXVIII).

41. «(...) when syllogismus become familiar, the subject and predicate of the proposition to be proved unite and coalesce immediately; without the help of

segueix, sense saber-ho, els primers principis, sense cap necessitat de recórrer al *sentit comú*, com es demostra «de facto» per la mateixa conducta humana.⁴²

L'extensa crítica que Priestley fa de Reid la resumeixo finalment en dos temes: el metafísic i el psicològic. Pel que fa al metafísic cal dir que, en començar la crítica de Reid, Priestley explica la seva pròpia teoria en les *Introductory Observations*⁴³ sobre la diferència entre la *substància-propietats* i els *accidents*, així com la nostra capacitat racional d'accedir a la substància de les coses sense cap ajut del *sentit comú*; la nostra ment és operativament autosuficient i els seus actes són «reals» en ells mateixos.⁴⁴ Pel que fa al tema psicològic, cal dir que en la *Introduction*⁴⁵ de les *Remarks on Dr Reid's Theory*⁴⁶ Priestley exposa, primer de tot, l'objectivisme racionalista, que és un dels puntals del seu esquema mental, i, seguidament, s'estén en l'explicació del psicologisme associacionista de Hartley, tot comparant-lo amb Newton i tot exagerat la superioritat de Hartley respecte a Newton.⁴⁷

La crítica a Beattie

Dels tres autors criticats per Priestley és Beattie qui rep la crítica més dura. Ja en el llarg títol de l'obra de Priestley es llegeix el subtítol: *Priestley against Beattie* (...); diu, en efecte, en la *Dedication*⁴⁸ que ata-

the *middle term*; in which case the conclusion is as instantaneous as a simple judgement. In this manner it is that authority, as that of a parent, or of God, produces instant conviction. We *first* put confidence in them, and then the moment that any thing is known to have their sanction, it engages our assent and acquiescence». (O. c., pp. XLIII-XLIV).

42. «My doctrine is only this, that all reasoning terminates in first principles, and that first principles admit not of proof, because reasoning cannot extend in infinitum; and that it is absurd for a man to say, that he disbelieves a first principle, which his *conduct* shows that he does not disbelieve». (O. c., p. 366).

43. O. c., p. XXXVII.

44. «(...) But as the necessary parts (substància) and the properties (*propis*, en el sentit escolàstic) will occur more often than the variable adjunts (accidents), the ideas of these will not be so perfectly associated with the rest, and this we shall be able to distinguish between those parts or properties that have been found separate, and those that have never been observed asunder» (*separately*, en anglès actual). (O. c., pp. XXXVII-III).

45. O. c., pp. 1 i ss.

46. O. c., p. XXX.

47. «(...) our thoughts; which are first engaged by an attention to external objects before we reflect upon ourselves. Something was done in this field of knowledge by Descartes, very much by Mr Locke, but most of all by Dr Hartley who has thrown more usefull light upon the theory of the mind than Newton did upon the theory of the natural world». (O. c., p. 2).

48. O. c., p. IV-V.

carà les «noves doctrines» dels esmentats filòsofs, sobretot en els temes: «human nature», «truth reason», «virtue» i «religion», que són precisament els més tractats per Beattie.

La crítica de Priestley contra Beattie es basa en l'anàlisi de l'obra d'aquest últim, *Essay on the nature and Immutability of Truth*. En la *Introduction* de l'*An Examination* de Priestley es concedeix a Beattie el mèrit d'haver fet un gran bé a la religió cristiana,⁴⁹ per passar de seguida a manifestar clarament —com ja havia fet abans en el cas de Reid— que la religió no necessita aquest tipus de defensa, sinó que n'hi ha prou amb l'ús dels arguments racionals. Afirma, tot seguit Priestley, que Beattie segueix íntegrament la doctrina de Reid,⁵⁰ però que també s'equivoca, perquè el *sentit comú* no pot ésser el fonament de la veritat, car la veritat és absoluta i necessària, per tant, un fonament igualment absolut, que mai no podria ser un mer «instinct».⁵¹

Finalment, en la *Section III* de l'*An Examination*⁵² Priestley tracta de l'opinió que Beattie té de la teoria de Berkeley i diu que pretén de trobar un terme mig entre Berkeley i Hume, però que el que en resulta és una fallàcia i una absurditat, que fomenta la credulitat tan contrària a l'esperit de la filosofia i produeix, en darrer terme, l'aparició de l'escepticisme.⁵³

La crítica a Oswald

La crítica de Priestley contra Oswald es basa en l'anàlisi de l'obra d'aquest últim *Appeal to Common Sense in Behalf of Religion*.⁵⁴ La *Section I* de l'*An Examination* és dedicada a una breu i poc rellevant història del tema del *sentit comú* d'abans de Reid, tot fent esment dels il·lustrats Hutcheson i Shaftesbury. En la *Section II* Priestley repeteix la

49. «I believe (...) that Dr Beattie's *Treatise* has done a great deal of good to the cause of religion (...) with a great majority of those who are most in danger of being seduced by the sophistry of Mr Hume, and other modern unbelievers». (O. c., pp. 115 i 116).

50. «(...) our author adopts Dr Reid's general idea of *common sense* as the faculty by which we perceive self-evident truth, and always considers it as of the nature of a peculiar kind of *instinct*, and very different from Locke's idea of judgement, in the first instance, as resulting from comparing our ideas». (O. c., p. 119).

51. «(...) truth is a thing not relative, but *absolute*, and real, independent of any relation to this or that particular being, or this or that order of being». (O. c., p. 124).

52. O. c., p. 146.

53. «(...) the philosophy of Beattie is, in its own nature, absurd, because it supposes the original principles of *common sense* controvertible and fallacious; a supposition repugnant to the genius of the true philosophy, and which leads to universal credulity, or universal scepticism, and consequently to the subversion of knowledge and virtue (...)». (O. c., p. 148).

54. O. c., pp. 195 i ss.

crítica feta a Beattie sobre la naturalesa, límits i ús indiscriminat del principi del *sentit comú*,⁵⁵ però observa que, mentre que Beattie afirma l'existència del *sentit comú* per a la gran majoria de la humanitat,⁵⁶ Oswald el fa extensiu a *tota* la humanitat sense restriccions, per bé que en diferents graus.⁵⁷

Donat que en Oswald el tema del *sentit comú* pren un caràcter apològic, puntualitza Priestley que anar contra el *sentit comú* no és anar contra la religió, ans a favor d'ella, car, encara que la Bíblia —segons Priestley— no sigui inspirada per Déu, la religió s'hi ha de basar amb l'ajut de la raó.⁵⁸

Finalment, com que Priestley no accepta cap recurs a l'autoritat que no sigui basat en una veritat de fet, critica també d'Oswald els suggeriments o consells de seguir i de considerar el que fa l'autoritat;⁵⁹ el compara als romà-catòlics i als calvinistes.⁶⁰ En general Priestley concedeix poc valor a les teories d'Oswald i no s'entreté a fer-ne una crítica rigorosa pel poc valor que li mereixen.⁶¹

III

WILLIAM HAMILTON (1788-1856) representa la síntesi final de la filosofia escocesa de la Il·lustració en el tema del *sentit comú*, que simplifica, sintetitza i, fins i tot, incorpora aspectes kantians en la seva obra d'editor (i modificador) de les teories de Reid. D'altra banda, és la filosofia de Hamilton la que influeix en Llorens i Barba, qui és l'home i el punt

55. O. c., p. 213.

56. «(...) a great majority of mankind». (O. c., p. 216).

57. «(...) in one degree or other by all the rational kind». (O. c., ib. ut supra).

58. «(...) because, if this new scheme of an immediate appeal to *common sense* upon every important question in religion (parla d'Oswald) (and which superseded almost all reasoning on the subject) should take place, the plan of my work, with which I had taken some pains, and which I hope would be of some use to young persons, was absurd from the very beginning». (O. c., p. X). I encara: «(...) religion, though assailed from so many quarters as it has been of late, is under no necessity of taking refuge in such untenable fortresses as Dr Reid, Dr Beattie and Dr Oswald have provided for her; but that she may safely face the enemy on his own ground, opposing argument to argument, and silencing sophistry by rational discussion». (O. c., p. 117).

59. «(...) and yet, as well as Dr Beattie, gives hints that the *aid of the magistrate*, and a little wholesome severity, might not be improper; provided that, contrary to his expectation, the above mentioned guards should prove not to be quite sufficient for so great and good purpose». (O. c., p. 230).

60. «This was the case both with the infallible church of Rome, and the no less infallible Calvin. Countenance by these great examples, the patrons of common sense, which is as infallible as either of them can pretend to be, need not be ashamed to do as they did». (O. c., p. 231).

61. «I think him in general not intitled to a grave answer; and accordingly have for the most part contented myself with exhibiting his sentiments, without replying to them at all». (O. c., p. XXVI).

de retrobament de la filosofia escocesa de la Il·lustració, en el seu final, amb la filosofia catalana de la Renaixença, en el seu inici.

Hamilton neix a Glasgow el 1788; en 1797 hi completa els estudis de *Grammar School* i el 1800 comença els estudis superiors de Grec i Llatí, com a «Junior Fellow» a la Universitat de Glasgow. Del 1801 al 1803 completa els estudis de *High School* a Chiswick i després a Bromley, a Kent (Anglaterra). Del 1803 a 1806 segueix els estudis, com a «Senior Fellow», a la Universitat de Glasgow; viu a Mid Calder, prop d'Edimburg. Durant el curs 1806-1807 estudia Medicina a la Universitat d'Edimburg. Del 1807 al 1814 viu a Oxford per a seguir els estudis universitaris de Lletres («Arts»); és «Fellow» del «Balliol College»; viu amb Alexander Scott. El 1811 esdevé graduat («Bachelor of Arts») i s'instal·la amb el seu company Scott a Brompton, prop d'Oxford. El 1812 Scott mor de tuberculosi; l'epistolari puntualitza que Alexander Scott era un jove d'extraordinària bellesa i de forta complexió atlètica; Hamilton, molt entristit, torna a Edimburg, abandona la Medicina i estudia Dret. Des del 1813 s'instal·la definitivament a Edimburg; viu amb un nou amic, també d'Oxford, Lockhard, fins que, per motius polítics, es van separar el 1818; aquests debats polítics apareixien a la Revista «Blackwood's Magazine». Entre el 1818 i el 1820 fa algunes visites a Alemanya, on hi estudia la llengua. El 1821 comença el seu professorat d'Història civil a la Facultat de Dret d'Edimburg. Alterna les classes amb experiments d'anatomia. El 1827 mor la seva mare, cosa que l'afecta molt profundament per la relació intensa que li tenia des de la infantesa. En el mateix any controu matrimoni amb la seva cosina. El 1829 comença a escriure articles a l'«Edimburg Review», que formaran la col·lecció «Discussions» i que van donar-li publicitat i fama. El 1836 és elegit professor de Filosofia moral, Lògica i Matemàtiques a la Universitat d'Edimburg. El 1856 mor a Edimburg.

William Hamilton fou un gran erudit, d'un temperament viu i d'una personalitat brillant i atractiva; episcopalià i elitista marca l'inici del trànsit de la Il·lustració al Romanticisme. No volia solament ensenyar filosofia com una ciència més, sinó que pretenia també formar («Shape») el caràcter i la qualitat espiritual dels seus alumnes. La seva cadira de càtedra, més alta del normal pel fet de tenir una cama rígida, com a efecte d'una caiguda, és conservada fins avui a la vista dels alumnes actuals a la Biblioteca *Haldane* del Departament de Filosofia de la Universitat d'Edimburg. El seu lema: «On Earth nothing great than Man, in Man nothing great Mind».⁶²

Pensament general

William Hamilton, juntament amb Thomas Brown (1778-1820) pertanyen a la tercera època de l'Escola escocesa del *sentit comú*. Es pot

62. Per a més informació sobre la vida de Hamilton, vegeu JOHN VEITCH, *Hamilton*, (Philosophical Classics), Edinburgh, 1882.

dir, en general, que el que tenen en comú Hamilton i Brown és la tendència de retornar a l'empirisme psicologista de la Primera Escola escocesa, la de Reid. Hamilton afirma clarament que és impossible que poguem ser conscients d'un acte (d'una percepció), sense ser conscients també de l'objecte al qual aquest acte es refereix.

Hamilton, doncs, presenta una nova psicologia —anomenada per alguns comentaristes «fenomenologia»— que vol recollir tot el que s'ha dit sobre el *sentit comú* i que vol ser no solament una epistemologia, sinó també una criteriologia de la veritat, després de les dues grans crisis, la de Hume i la de Kant, de les quals la filosofia de Hamilton pretén, en el fons, de ser-ne la solució, encara que mai no ho digui. El pas entre «el que hem de pensar» i «el que hi ha» en la realitat no el fa pas Hamilton des de l'idealisme transcendentel kantian, sinó des d'una certa i indefinida «confiança» («appeal») en Déu, que és com un «pre-existencialisme romàntic».

En conclusió, Hamilton professa un *realisme natural* (no metafísic, sinó teològic), un *common sense moderat* i un *kantisme diluït*. La filosofia de Hamilton és, en el fons, una interpretació de la «consciencivitat» de Reid.

Sistema i escola

La teoria de Hamilton sobre l'epistemologia és anomenada per ell mateix «condicionisme»: *pensar és condicionar*.⁶³ Aquesta teoria pot definir-se com un *realisme natural* (no metafísic), que pot considerar-se com una síntesi de les teories empiristes clàssiques, de les del *sentit comú* i de les del kantisme moderat.⁶⁴

És evident, doncs, que Hamilton professa un cert i moderat subjectivisme, fonamentat en l'«inductisme», pel que fa a la fonamentació dels primers principis de la veritat. Hamilton distingeix el realisme natural del realisme metafísic i dels «idealismes» i afirma no voler caure en l'idealisme; cal, però, dir que el realisme natural de Hamilton no exclou del tot certes connotacions idealistes, tot i que de caire moderat.⁶⁵ L'idealisme que Hamilton critica obertament és el que diu que la ment és conscient immediatament («aware») o bé és conscient només de les dades o aparences ontològicament diferents i independents de llurs objectes.

Hamilton discrepa tant de Reid com de Stewart en el fet de creure que la «consciencivitat» era una facultat més respecte al pensament i

63. El sentit de «condicionar» és explicat més endavant en aquest mateix article.

64. Escriu JOHN SKORUPSKI (*John Stuart Mill*, London-New York, 1991, pp. 223 i 224): «*Natural realism and absolute idealism are, according to Hamilton the only systems worthy of a philosopher; natural realism is his own and Reid's position*».

65. Vegeu o. c., p. 223.

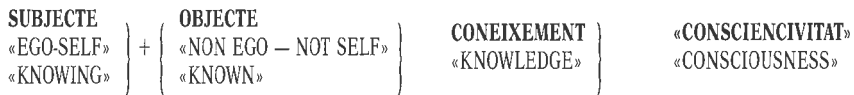
afirma contràriament que la «consciencivitat» és el principi originari de tot coneixement i que és la facultat integradora de totes les altres: és la consciència en tota la seva integritat.⁶⁶

S'ha dit que la filosofia de Halmilton és fragmentària i no sistemàtica, tant en la seva forma com en la seva finalitat («purpose»), com si fos escrita per a ésser organitzada per altres.⁶⁷ Intentaré, doncs, esbossar el nucli del sistema que sembla poder-se trobar en els escrits de Halmilton:

1. Noció nuclear: *consciencivitat*.⁶⁸
2. Divisió de la *consciencivitat* per les seves funcions:
 - 2.1. En ella mateixa («as it is in itself»)
 - 2.2. En les situacions concretes («as realized under actual conditions»)
 - 2.3. Com a font de la veritat («source of truth»)

En ella mateixa

En aquesta primera funció (o sentit del terme) la «consciencivitat» és el mateix que el coneixement immediat (o intuïtiu) del subjecte sobre l'objecte. Ho represento amb l'esquema següent:

D'aquesta consideració de la «consciencivitat»-en-ella-mateixa es deriva el primer JUDICI que emetem i que es formula així: *Existeixen tant el subjecte com l'objecte: el subjecte afirma explícitament l'existència de l'objecte i implícitament la seva pròpia.*

D'aquest primer judici es deriven els tres conceptes d'existència:

- a) «Fenomen» de la ment («mind»): estudiat per la filosofia.
- b) «Fenomen» de les coses («matter»): estudiat per la ciència.
- c) «Noumen self»: no es pot estudiar ni saber res d'ell.

66. Vegeu W. HAMILTON, *Fragments de Philosophie*, París, 1840, pp. 57-157 i 233 i ss. Vegeu també RAMON MARTÍ D'EIXALÀ, *Curso de Filosofia Elemental*, Barcelona, 1841, pp. 21-23; exemplar a la Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

67. El mateix s'esdevé —si hom accepta aquesta visió de Hamilton, que caldria matissar— amb la filosofia de Torres i Bages: vegeu ORIOL COLOMER I CARLES, *El Pensament de Josep Torres i Bages*, Barcelona, 1991, p. 34.

68. Prefereixo, com ja he indicat abans, d'utilitzar el terme no normatiu de «consciencivitat» per a traduir la paraula anglesa «consciousness», la qual, si fos traduïda per «consciència» podria no reproduir amb exactitud el pensament de la filosofia de Hamilton, segons la qual es trata del fet d'ésser conscient (la consciència formalment considerada) i no de la consciència com a facultat psíquica o com a sentiment moral (consciència en sentit operatiu).

En les situacions concretes

En aquesta segona funció (o senti del terme) la «consciencivitat» es presenta (apareix) en tres facultats (o funcions):

- a) «Cognition»: percepció conscient.
- b) «Feeling»: sensació o coneixement mediat.
- c) «Conation»: integració dels objectes anteriors.

Com a font de la veritat

En aquesta tercera funció (o sentit del terme) la «consciencivitat» es presenta com el lligam entre el «condicionat» i el *sentit comú*. Nosaltres, de fet, —segons Hamilton— només coneixem el «condicionat» (la cosa tal com es presenta en les seves limitacions); segurament hi va afegir el concepte del *sentit comú* per a no trencar amb la Tradició filosòfica escocesa de la Il·lustració, a la qual vol continuar sentint-s'hi vinculat. En efecte, les primeres dades de la «consciencivitat» són fets que només poden ser acceptats com a vers per la mateixa autoritat de la «consciencivitat»: *we think one thing only as we think two things mutually and together*. El realisme naturalista de Hamilton és, per tant, un «dictat» (pensi's en l'imperatiu categòric» de Kant) de la «consciencivitat». I els «criteris» o fets primers que «conformen» la «consciencivitat» són: 1) La simplicitat de les primeres veritats (per exemple, el principi de contradicció); 2) la universalitat i necessitat de les mateixes; 3) la prova comparativa i la consegüent certesa; i 4) la incomprendibilitat del contrari.

Extraccions

La situació creada per la filosofia de Hamilton és, en resum, que el realisme naturalista ajudat del «common sense» hauria de poder resoldre l'escull de la confrontació entre els objectes tal com són en ells mateixos i els objectes tal com apareixen en nosaltres. Stuart Mill (1806-1873) —el millor comentarista de Hamilton— nega senzillament els aspectes idealistes del «common sense» de l'antiga escola de Reid, mentre que Hamilton no sembla haver pogut desfer-se'n, ans bé ha intentat una síntesi entre l'idealisme del *sentit comú* i el realisme naturalista.⁶⁹

Les extraccions bàsiques i primeres de Hamilton són, primer de tot, Aristòtil i els seus principals comentaristes, la Filosofia escolàstica i Kant; i, segonament, Thomas Reid.⁷⁰ Secundàriament Hamilton manifesta interès per la psicologia, l'anatomia, la teologia, la poesia llatina i la literatura antiga i moderna, sobretot la dels segles xvi i xvii; té, en canvi, poc interès per les Matemàtiques.

La filosofia kantiana té per a Hamilton no només l'interès del seu propi valor específic, sinó també el fet de presentar-se-li com un repte que

69. Vegeu JOHN SKORUPSKI, *John Stuart Mill*, London-New York, 1991, p. 207.

70. Sobretot després del 1884, durant el seu professorat en la Universitat d'Edimburg.

cal superar. Kant, com és sabut, havia elogiat David Hume per «haver-lo desvetllat del seu somni dogmàtic» i havia atacat els filòsofs escocesos del *sentit comú* de l'«Early School» (Reid, Oswald, Beattie i, estranyament (erròniament?) Priestley);⁷¹ això no podia ser ignorat per Hamilton com a continuador de la Tradició escocesa del *sentit comú* en la seva tercera i darrera etapa. Els «Filòsofs populars»,⁷² evidentment, no veien amb bons ulls les teories de Kant i admetien un cert *sentit comú* que pogués limitar la metafísica absoluta de Kant. Hamilton s'acosta a Kant, sobretot amb la intenció de posar els límits del coneixement humà sobre una base empírico-psicològica, però refusa la metafísica kantiana: veu una incongruència entre la dialèctica transcendental de *La Crítica de la Raó pura* i els principis o «imperatius categòrics» de la fe racional de *La Crítica de la Raó pràctica*.⁷³

Cal dir també que Hamilton sembla utilitzar Kant per a consolidar i reforçar el seu agnosticisme, tot basant-se principalment en les *antinòmies* kantianes. Hamilton pretén no entendre aquestes *antinòmies*, mentre que fa un perfecte comentari de *l'Analítica transcendental*. D'altra banda, sobretot a partir del moment que Hamilton comença a estudiar el sentit del tacte, esdevé molt escèptic pel que fa a la percepció del món extern i se separa encara més de Kant.

Importància i influència

El mèrit principal de Hamilton és el d'haver situat la filosofia del *sentit comú* en una línia de comprensió apta per a la majoria de les escoles filosòfiques de la Post-Il·lustració romàntica. Hamilton és la culminació, expansió i divulgació de la Filosofia escocesa del *sentit comú*; i no només això, sinó que també es pot considerar com un dels predecessors en les Illes Britàniques de la Filosofia analítica del llenguatge.

Esmentaré tres filòsofs influïts per la filosofia de Hamilton. Els dos primers, James Frederick Ferrier (1808-1864) i Henry L. Mansel (1820-1871), foren, a més a més, successors i hereus del seu pensament filòsofic, el primer a Edimburg i el segon a Oxford; el tercer, Francesc Xavier Llorens i Barba (1820-1872) fou qui introduí la Filosofia escocesa del *sentit comú* en la Universitat de Barcelona, en la seva reapertura i restauració (1842); Llorens és el capdavanter de l'Escola de Filosofia de Barcelona.⁷⁴

71. Vegeu la part II d'aquest article, dedicada expressament a tractar aquesta qüestió.

72. Sobre els «Filòsofs populars» (Reimarus, Mendelssohn i Lessing entre d'altres), vegeu FREDERICK COPLESTON, *A History of Philosophy*, («The Bellarmine Series» XVII), Burns and Oates Ltd., London, 1960, vol. VI, pp. 121-134.

73. Vegeu HAMILTON, *The Works of Thomas Reid*, Maclachlan and Stewart, Edinburgh, MDCCCLXIII, vol. II, p. 792b.

74. FRANCISCO JAVIER LLORENS Y BARBA, *Lecciones de Filosofía* (explicadas en la Universidad de Barcelona durante los cursos 1864-65 y 1867-68... taquígrafadas per D. José Balari y Jovany), Publicaciones de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona, Imp. Elzeviriana, 1920, 3 vols.

El «nou sentit comú» segons Hamilton

Hamilton tracta la Filosofia del *sentit comú* des de l'angle de la psicologia, car la consciència és la font, el criteri i l'instrument de la veritat; per tant la filosofia s'ha de dedicar sobretot a la consciència, on apareixen i són analitzades totes les veritats. En el rerafons d'aquest punt central hi ha una concepció general filosòfica que es podria adjectivar com a naturalista, realista i relativista.⁷⁵ L'anàlisi de la consciència (que no és definible) revelarà els principis del *sentit comú* o principis fonamentals del coneixement humà.⁷⁶ La consciència és, doncs, el mateix que el *sentit comú*.⁷⁷ La consciència no és diferent ni es distingeix del coneixement, perquè no és res més que la *relació-condicionant* entre un subjecte conscient («knowing») i un objecte de coneixement («known»), que és una modificació de la ment: *in the perception we never go beyond the organism*.⁷⁸

El coneixement humà és limitat perquè relaciona el que coneixem amb la ment; per tant, *pensar és condicionar*, o sigui, *relacionar*. És impossible que el coneixement humà, en el sentit de *raó* (no en el sentit de *fe* —«belief»— o en el sentit d'*imaginació*) pugui conèixer l'*incondicionat* (o sigui, l'absolut, l'il·limitat o l'infinit). És així com Hamilton és, entre els escocesos, qui més separa *coneixement* i *fe* i és, òbviament, qui més s'acosta a Kant.

Tot i això, el nostre coneixement és considerat per Hamilton com immediat («presentative») del seu objecte i no pas mediat o representatiu d'ell; per això s'ha dit adalt que la filosofia de Hamilton té una forta base de realisme. En aquesta «cognició presentativa» la cosa és coneguda en ella mateixa i no a través de cap mitjà; aquest «presentative knowledge» és d'aquí i d'ara, mentre que el coneixement representatiu és el del passat, el del futur i el de les coses merament possibles. Així, doncs, la percepció no és altra cosa que la facultat presentativa dels fenòmens (del «no-jo») que equivalen als fenòmens de la cosa, mentre que l'autoconsciència és una facultat «presentativa» dels fenòmens de l'«ego», («mind»). La nostra percepció és, doncs, totalment intuïtiva i presenta clarament la dualitat «jo» i «no-jo». La percepció no és, per tant, una deducció.

Fins aquí he exposat el pensament de Hamilton, clar, simple i precís, que va parcialment d'acord amb el de Reid o que, si més no, no hi va en contra. Cal ara afegir que el coneixement és, a més a més, doblement

75. «Consciousness is to the philosopher what the Bible is to the theologian. Both are revelations of the truth, —and both afford the truth to those who are content to receive it, as it ought to be received, with reverence and submission. But as it has, too frequently, fared with the one Revelation, so has it with the other». (WILLIAM HAMILTON, *Lectures on Metaphysics and Logic*, W. Blackwood, Edinburgh, 1859, vol. I, p. 83.

76. O. c., p. 191-207.

77. «Fact of consciousness, and a fact of the common sense of mankind, are only various expressions of the same import». (O. c., p. 292).

78. O. c., ib.

relatiu, el que Hamilton anomena «condicionisme»; en efecte, el coneixement de la ment («mind») i el coneixement de la cosa («matter») és relatiu i condicionat: *of existence absolutely and in itself, we know nothing*.⁷⁹

Per acabar d'entendre aquest concepte exposaré finalment i breument tres sub-temes: el *relativisme extern*, el *relativisme intern* i el «medium» o «conditioned».

Pel que fa al *relativisme extern*, s'ha de dir que el nostre coneixement de l'«ego», igualment que el del «non-ego» és purament fenomènic. Això vol dir que en la nostra percepció només sabem dels objectes la forma com es presenten als nostres sentits; no sabem res de la seva *substància-essència* («the self»). Hi ha, però, una «law of thought» que ens empeny a pensar en quelcom d'absolut, substancial, desconegut, subjecte o «subtractum». No podem dir res de significatiu sobre aquesta «law», segons Hamilton.

Pel que fa al *relativisme intern*, s'ha de dir que la percepció és *relativa* també a un altre sentit; i és aquí on aflora una de les concepcions kantianes de Hamilton: la manera com una cosa o objecte se'ns presenta en la percepció no solament depèn de les qualitats objectives de la cosa, sinó també del *mitjà* («medium») i dels nostres sentits corporals; podem representar-ho en l'esquema següent:

SENTITS + MITJÀ («intermediate agencies») + OBJECTE = PERCEPCIÓ

Pel que fa al «medium» o «conditioned», s'ha de dir que el pensament imposa condicions al seu objecte i que, per tant, l'objecte del coneixement s'ha de definir com a *condicionat* necessàriament, perquè no hi ha cap altra possibilitat de coneixement; podem saber de l'objecte —diu Hamilton— *that it is*, però no *what it is*.⁸⁰

Encara que la meua breu síntesi del pensament de Hamilton sobre el *sentit comú* acaba amb el que he exposat anteriorment, afegiré l'enumeració dels *primers principis* que constitueixen el *mitjà* de què he parlat. Hamilton considera com a lleis fonamentals del pensament els principis de: *identitat*, *contradicció* i *exclusió del terme mig*. Aquests principis tenen les següents qualitats: 1) són de comprensió immediata i no analítica; 2) són necessaris i universals; 3) són simples i «primers» (no derivats ni compostos); i 4) són evidents per ells mateixos (indemostrables) i, per tant, absolutament certs.

Cal anotar, però que Hamilton no vol admetre que aquests *principis* siguin una «versió escocesa» de les categories kantianes, perquè —diu—

79. O. c., *Lecture 8* (tota).

80. «The doctrine of intuitive perception holds not only that we do not in fact infer our perceptual beliefs from our sensations, but that there is no scope or need for such an inference. Hamilton wants it to be true we are *immediately conscious* of objects —so that the need for inference does not arise». (JOHN SKORPSKI, *John Stuart Mill*, London-New York, 1991, p. 104).

la consciència ens dona una creença immediata en l'existència del món exterior i així salva el que li sembla de més substancial de la tradició escocesa del *sentit comú*.⁸¹

Conclusió final

La idea general de fons de la Filosofia escocesa del *sentit comú* és que la filosofia no hauria de contradir el que tothom diu i creu. La filosofia del *sentit comú* és, en general, una crítica a Hume, però Stuart Mill no pensa pas que Hume estigui totalment en contra de la filosofia del *sentit comú*, especialment de la de Reid; més aviat sembla donar a entendre que Reid no va entendre bé el pensament de Hume. Aquesta és la tesi d'Alexander Broadie; Keith Lehrer, al contrari, diu que Reid tenia raó i la seva crítica a Hume és justa. (Veure Bibliografia). De fet, Hamilton accepta senzillament Reid, però l'interpreta i el retoca. Mill critica Hamilton, perquè —segons ell— hauria d'haver criticat Reid més a fons i no ho va fer; i això és perquè Hume i Mill pensen pràcticament el mateix sobre la filosofia del *sentit comú*.

Es pot certament criticar Hamilton per no contestar el tema metafísic presentat per Hume, que és sobre el «modus essendi», és a dir, sobre que nosaltres fem una contribució decisiva a això que anomenem existència del món, però la *Filosofia del sentit comú*, ben entesa i fora de la polèmica d'escola, no hauria de ser incompatible amb Hume, si més no, en els seus punts principals, tal com sembla fer-ho el mateix William Hamilton.

DR. ORIOL COLOMER I CARLES
I.B. Bisbe Sivilla
Calella

CORRIGENDA / errates: Primera part

Pàg. 177, línia 3: On diu: independente; ha de dir: independents. Pàg. 181, l. 18: On diu: *Origens*; ha de dir: *Origins*. Pàg. 182, l. 14-15: On diu: salvava; ha de dir: salvava. l. 36: parèntesi invertit; ha de ser: (1792-1867). Pàg. 183, l. 20: On diu: «treu»; ha de dir: «creu». Pàg. 184, nota 25: On diu *Ohilosophical*; ha de dir: *Philosophical*. l. 21: On diu: *firsr*; ha de dir: *first*. Pàg. 185, l. 9: On diu: cocepte; ha de dir: concepte. Pàg. 187, l. 16: On diu racionalitat; ha de dir: racionalitat, nota 31, línia 3-4 de la nota: On diu: *rationalitu*, which pronounces with *pronounces with*; ha de dir: *rationality*, which pronounces with. Pàg. 188, nota 34, l. 2 de la nota: On diu: knowlwdge; ha de dir: knowledge, nota 36, l. 6 de la nota: On diu: conections, ha de dir: connections.

81. O. c., pp. 147 i 148.